

BİBLİYOGRAFYA :

Hanif İbrâhîm, *el-La'lû'l-musaffâ*, Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 3841/2, vr. 53^a; Hanîfzâde, *Âşâr-ı Nev: Nova Opera* (ed. G. Flügel), [baskı yeri ve tarihi yok], nr. 14.505, 14.509, 14.558, 14.689, 14.695, 14.736-14.743, 14.767, 14.786, 14.790, 14.809, 14.877, 14.921; Râmîz, *Âdâb-ı Zurefâ*, Millet Ktp., Ali Emîri Efendi, nr. 762, s. 55, 80-81; Müstakimzâde, *Tuhfe*, s. 638; a.mlf., *Mecelletü'n-nisâb*, Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 628, vr. 164^a, 192^a; Murâdî, *Silkü'd-dürrer*, III, 150; Fâtîn, *Tezkire*, s. 76-77; Ârif Hikmet, *Tezkire*, Millet Ktp., Ali Emîri Efendi, Tarih, nr. 789, s. 18; *Sicill-i Osmânî*, II, 258; *Osmanlı Müellifleri*, I, 281-283; II, 298-299; III, 125; Serkîs, *Mu'cem*, I, 800; *Hediyetü'l-ârifîn*, I, 39, 182, 659; II, 413; *İzâhu'l-meknûn*, I, 80, 99, 420, 438, 445, 459, 495, 499, 546; II, 33-34, 403, 413, 463, 556, 590; *Kâmüsü'l-a'lâm*, III, 1993; *Kehhâle*, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, I, 27, 113; a.mlf., *el-Müntehab min mahtûâtî'l-Medineti'l-münevver*, Dımaşk 1393/1973, s. 127; Abdülkadir Karahan, *İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadis*, İstanbul 1954, s. 253-254; Kâratay, *Türkçe Yazmalar*, II, 207.

CEMİL AKPINAR

HANİFE (Benî Hanife)

(بنوحنيفة)

Adnânîler'e mensup
bir Arap kabilesi.

Bekir b. Vâil kabilesinin önemli bir kolu olup Yemâme'de yaşayan Hanife b. Lüceym'in nesebi Sa'b b. Ali b. Bekir b. Vâil yoluyla Adnân'a kadar uzanır. Kabilenin bir kısmı göçebe, bir kısmı yerleşik hayat sürüyordu. Câhiliye döneminde putperest olan Benî Hanife arasında zamanla Hıristiyanlık yayıldı. Un ve hurmadan yapıp diktikleri putu bir krtlık sırasında parçalayarak yemışlerdir. Hâcır adlı müstahkem şehirleri Yemâme'nin en önemli yerleşim merkeziydi. Dûl (Düvl), Adî, Âmir, Suheyym gibi kollara ayrılarak varlıklarını sürdüren Benî Hanife önceleri Bekir b. Vâil ile müttefik iken Besûs Savaşı'ndan sonra onlardan ayrılıp Tağliboğulları ile ittifak kurdular ve Lahmîler'i metbû tanıdılar. Bundan dolayı Bekir b. Vâil'in İranlılar'la yaptığı Zûkâr Savaşı'na iştirak etmediler.

Benî Hanife savaşçı kabilelerdendir. Câhiliye döneminde *eyyamü'l-Arab** arasında yer alan Zahr, Melhem ve Felec gibi önemli savaşlara katıldılar. Hicretten önce Mekke'ye gelen Hanifeoğulları Hz. Peygamber tarafından İslâm'a davet edilmiş, fakat kabul etmemişlerdi. Resûlullah, Hudeybiye Antlaşması'ndan sonra Yemâme hâkimi Hevze b. Ali'ye Selîf b. Amr el-Âmirî'yi elçi olarak gönderip dave-

tini tekrarlamışsa da Hevze elçiyi çok iyi karşılamakla beraber bu daveti de reddetmişti.

Hanifeoğulları'nın ileri gelenlerinden Sümâme b. Usâl 6 (628) yılında umreye giderken müslümanlar tarafından esir alındı. Sümâme'nin müslüman olduktan sonra eskiden beri bir zahire ambarı olan Yemâme'den Kureys'e yapılan zahire sevkiyatına engel olduğu rivayet edilir.

Hicretin 10. yılında (631) Seleme b. Hanzale başkanlığındaki Benî Hanife heyeti Medine'ye gelerek Hz. Peygamber ile görüştü ve İslâmiyet'i kabul etti. Medine'de Remle bint Hâris en-Neccâriye'nin ko- nağında birkaç gün kalan heyet mensupları, Resûlullah'ın yanına gidip geldiler ve Übey b. Kâ'b'dan Kur'an öğrendiler. Resûl-i Ekrem heyet mensuplarını hediye- lerle uğurladı ve yurtlarına vardıkları zaman kiliseyi yıkıp mescid yapmalarını emretti. Bunlardan Mücâa b. Mürâre'ye de istediği bir araziye başlıyarak kendisine bununla ilgili bir ahidnâme verdi.

Resûl-i Ekrem'in hastalığı esnasında Benî Hanife, peygamberlik iddiasında bulunan Müseylimetülkezzâb'ın etrafında toplanarak irtidad etti. Müseylime'nin Benî Hanife kabilesiyle daha önce Medine'ye gelip gelmediği tartışmalıdır. Ancak Benî Hanife heyetiyle birlikte Medine'ye gelen ve Kur'an öğrenerek bazı sûreleri ezberleyen Reccâl (Rehâl), ülkesine dönünce Hz. Peygamber'in nübüvvet işine Müseylime'yi de ortak ettiğini öne sürerek kabilesinin dinden dönmesinde büyük rol oynamıştır. Hz. Ebû Bekir bunlara karşı Hâlid b. Velfid kumandasında bir ordu gönderdi; meydana gelen Akra- bâ Savaşı'nda Müseylime mağlûp oldu ve öldürüldü. Hanifeoğulları daha sonra yaptıklarına pişman oldular ve tekrar İslâmiyet'i kabul ettiler.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Kelbî, *Cemhere* (Nâcî), s. 538-542; İbn Hişâm, *es-Stre*, I, 424; II, 249, 321, 594, 638; İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, I, 316-317; Belâzûrî, *En-sâb*, I, 238; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 309, 311; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, II, 221-222; Kalkaşendî, *Nihâyetü'l-ereb*, Beyrut 1984, s. 223-224; W. Muir, *The Life of Moḥammad from Original Sources*, Edinburgh 1923, s. 373, 457-458, 477; L. Caetani, *İslâm Tarihi* (trc. Hüseyin Cahid), İstanbul 1924-27, VII, 62-66; *Kehhâle*, *Mu'cemü kabâ'ili'l-Arab*, Beyrut 1982, I, 312; Âbidin Sönmez, *Resûlullah'ın İslâma Davet Mektupları*, İstanbul 1984, s. 141-145; Köksal, *İslâm Tarihi* (Medine), X, 179-186; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi* (Tuğ), I, 401-408; J. Schleifer, "Hanife", *IA*, V/1, s. 217-218; W. M. Watt, "Hanifa b. Ludjajm", *EP* (İng.), III, 166-167.

M. ALİ KAPAR

el-HÂNİYYE

(الخانية)

Hanefî hukukçusu Kâdîhan'ın
(ö. 592/1196)
Fetâvâ Kâdîhân
ve *el-Fetâva'l-Hânîyye*
olarak da anılan eseri
(bk. KÂDİHAN).

HANKAH

(خانقاه)

Dervişlerin
sohbet ve zikir için toplandıkları,
bir süre ikamet ettikleri,
bazan inzivaya çekildikleri
mekânlar için kullanılan terim.

Hankah kelimesi Farsça hân (خان) "kervansaray, ev, mâbed, sultan"; hân (خوان) "sofra, eyvan" ve hâne (خانه) "ev, oda" kelimelerine yer bildiren -gâh ve -geh eklenerek türetilmiştir. Farsça edebî ve tarihi metinlerde hângâh (خانگاه), hânegâh (خانگاه), hângâh (خوانگاه), hân-câh (خانچاه), hânkah (خانقه), hângeh (خانگه) gibi çeşitli şekillerde geçen kelime hânkâh (خانقاه) olarak Arapçalaştırılmış ve bu şekliyle kullanımı yaygınlık kazanmıştır (Muhsin Kiyânî, s. 55-56). Hankahın, "yemek yenilen ve sofraya kurulan yer" anlamına gelen hõrdengeh (خوردنگه) kelimesinden geldiğini ileri sürerler de vardır (Dihhudâ, XII, 169).

Hâce Abdullah-ı Herevî, Ebû Hâşim Sûfî'den (ö. 150/767) bahsederken ilk hankahın Filistin'de Remle'de bir hıristiyan emir tarafından kurulduğunu söyler, ancak kuruluş tarihini kaydetmez (*Tabakât*, s. 8; Câmî, s. 3). Herevî'nin verdiği bilgiye göre bu emir avlanırken iki kişinin karşılaştığını, birbiriyle kucaklaştığını, azıklarını ortaya koyup birlikte yemek yediğini ve birbirine karşı son derece dostça davrandığını görmüş, bunları yanına çağırıp kim olduklarını sormuş, derviş olduklarını öğrenince bundan etkilenerek onlar için Remle'de ilk hankahı yaptırmıştır. İbn Teymiyye ise ilk hankahın (düveyre), Basra civarında eski bir yerleşim merkezi olan Abadan'da Abdülvâhid b. Zeyd'in (ö. 177/793) bir müridi tarafından kurulduğunu söyler (*Mecmû'u Fetâvâ*, XI, 6). III. (IX.) yüzyıldan itibaren diğer İslâm beldelerinde de hankahlar kurulmaya başlanmıştır. Bağdat'ta Ma'rûf-i Kerhî (ö. 200/815-16), Bistam'da Bâyezîd-i Bistâmî, yine Bağdat'ta Serî es-Sakatî ve Cüneyd-i Bağdâdî, Nişâbur'da Ebû Osman el-Hîrî, Hemedan'da Ebû Tâlib el-